

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΤΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝ
ΜΕΣΟΝΤΗΣ ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΟΝΣΤ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

πρὶν χτυπήσει στὴν πόρτα τοῦ ὁ προάγγελος τοῦ τέλους καὶ τὸν κάμη νὰ σκεφθῆ νὰ γράψῃ διαθήκη, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν ἀκόμη νέος, γεμάτος ὑγεία καὶ ἡ κ. Ἑλένη Βλάχου-Λούντρα μικρὸ κοριτσάκι, σκέφτη-

κε ὅτι ἔπρεπε νὰ τὴν ὀπλίσει, νὰ τὴν κάμη ἱκανὴ γιὰ τὴν «Καθημερινή». Ἦταν τὸ πρόβλημά του ποὺ ἀπησχόλησε μιὰ συνομιλία μας. Πιστεύω ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ ὁ Βλάχος ἔφυγε ἡσυχος.

Δ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

* * *

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ ΒΛΑΧΟ

Ἀρχές τοῦ 1944, τελευταῖος χρόνος τῆς κατοχῆς. Δύσκολοι καιροί, πολὺς φόβος, πολὺ αἶμα. Ἐνα πρωῖνὸ μὲ εἰδοποίησαν στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ποὺ ἐργάζομαι πὼς μὲ περιμένει στὸ Γραφεῖο τοῦ ὁ Διοικητῆς τῆς Τραπεζῆς. Ἦμουν προϊστάμενος σ' ἕνα συναλλακτικὸ Τμήμα ποὺ δὲν εἶχε ἐπαφὴ μὲ τὸν Διοικητῆ. Ἀνέβηκα στὸ Γραφεῖο τοῦ ἀνήσυχος. Τί μὲ ἤθελε;

Βρῆκα τὸν Ὑποδιοικητῆ, τὸν τότε, νὰ μὲ περιμένει ὄρθιος, ὄλο φιλοφρόνηση καὶ ἐγκαρδιότητα. Ὅ,τι εἶχα βγεῖ ἀπ' τὴ φυλακὴ τῶν Γερμανῶν. Δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω τόση φιλοφροσύνη. Ἐνας κύριος, ξένος, ἦταν στὸ βᾶθος τοῦ Γραφείου. Τὸν εἶδα μόλις, δὲν τὸν γνώριζα. Σηκώθηκε, ὁ ξένος, καθὼς προχωρούσαμε πρὸς τὸ μέρος τοῦ μὲ τὸν Ὑποδιοικητῆ τῆς Τραπεζῆς. Θυμᾶμαι τὰ μάτια τοῦ ξένου καθὼς στηλώθηκαν ἀπάνω μου — ἐκείνην τὴ δυνατὴ, τὴ στιλπνὴ, τὴ σχεδὸν νεανικὴ, τὴν κοφτερὴ, τὴν ἀνένδοτη ματιὰ ποὺ τὴ στεφάνωνε ἡ εὐγένεια τοῦ μετώπου καὶ τῶν ἄσπρων μαλλιῶν.

— Ὁ κ. Βλάχος ἤρθε νὰ σᾶς δεῖ καὶ νὰ σᾶς γνωρίσει, εἶπε ὁ Ὑποδιοικητῆς. Θέλει νὰ σᾶς μιλήσει.

— Μὲ συγχωρεῖτε ποὺ παρακάλεσα νὰ ρθῆτε ἐδῶ ἀπάνω, ἀντὶ νὰ ἔρθω στὸ Γραφεῖο σας, εἶπε ὁ Γεώργιος Βλάχος. Μοῦ εἶπαν πὼς εἶστε σὲ συναλλακτικὸ Τμήμα. Καὶ σὰν παλιὸς τραπεζιτικὸς ξέρω πὼς σὲ ὦρα συναλλαγῆς δὲ θὰ εἶχατε τὴν ἀνεση νὰ μιλήσουμε.

Πάλι, ὄλο εὐγένεια, ζήτησε συγγνώμην.

Ὅλο εὐγένεια καὶ ἀπλότητα. Εἶχε ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ μιὰν ἀνεση ἀρχοντιᾶς ποὺ ἐκδηλωνόταν παντοῦ: στὴ χειρονομία, στὸν τόνο τῆς φωνῆς, στοὺς χαμηλοὺς τόνους ποὺ χρησιμοποιοῦσε, στὸ ὕφος τοῦ λόγου του, στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀπογύμνωνε τὸν ἑαυτό του προβάλλοντάς μὲ ἀνεση ἀδυναμίες τοῦ ὑπαρκτῆς ἢ φανταστικῆς, στὸ χιοῦμορ ποὺ εἶχε ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Τὸ πατρικὸ μου σπίτι ἦταν ἀνέκαθεν ἕνα φιλελεύθερο βενιζελικὸ σπίτι. Ἀπ' τὴν πατρί-

δα μου ἀκόμα, ἀπ' τὴν Ἀνατολή, εἶχα μάθει νὰ ζῶ σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα θρησκευτικῆς λατρείας ποὺ εἶχαν οἱ γονεῖς μου γιὰ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο. Ἦταν πρόσωπο μυθικὸ ποὺ ἐρχόταν ἀπ' τὰ βάθη τοῦ θρύλου νὰ σκοτώσει τὸν Δράκοντα, νὰ ξυπνήσει τὴν Ἑλλάδα, νὰ τὴν ἀνασηκώσει, νὰ τὴ βάλει πάνω τὰ κύματα τιθασεμένα ἀπὸ ἕναν Ὑδραῖο καπετάνιο μὲ μεγάλα μουστάκια καὶ μὲ πίστη πολλὴ στὸ Θεὸ καὶ στὴν πατρίδα. Κ' ἔτσι νὰ τὴν πάει τὴν Ἑλλάδα ὁ Βενιζέλος στὴ βασιλεύουσα, νὰ ξυπνήσῃ ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς, νὰ ξυπνήσῃ ὁ Μεγαλέξαντρος...

Τέτοια μελετοῦσαν οἱ ὑπόδουλοι ἐκείνου τοῦ καιροῦ τῆς Ἀνατολῆς, τέτοια μελετοῦσαν μὲ τὸν Βενιζέλο. Θυμᾶμαι στὸ σπίτι μας πίσω ἀπ' τὰ εἰκονίσματα νὰ εἶναι κρυμμένη πάντα ἡ εἰκόνα τοῦ Βενιζέλου μαζί με λαχεῖα τοῦ στόλου ποὺ κυκλοφοροῦσαν τότε κρυφὰ καὶ μὲ κίνδυνο, καὶ ποὺ σὶ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τ' ἀγόραζαν καὶ τὰ φύλαγαν μὲ τὸ Χριστολόουδο πιστεύοντας πὼς ἔτσι βοηθοῦνε τὴν Ἑλλάδα. Ὅ,τι λοιπὸν στεκόταν ἐνάντιο σ' αὐτὴν τὴν πίστη, ὅ,τι στεκόταν ἐνάντιο στὸν Βενιζέλο, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν φοβερό, ἀγριο, μισητό. Ὁ Γεώργιος Βλάχος πολέμησε ἀλύπητα τὸν Βενιζέλο. Λοιπὸν ἐκεῖ κάτω, στὶς ἐστίες τοῦ βενιζελισμοῦ, τὸν μισοῦσαν πολὺ. Θυμῶμουν ἀπ' τὰ παιδικὰ μου χρόνια τὴν ἀτμόσφαιρα αὐτοῦ τοῦ μίσους.

Καὶ νὰ, τώρα, ποὺ αὐτὸς ὁ θρυλικὸς ἄνθρωπος τῆς ὀργῆς ἦταν ἐδῶ πλάι. Καὶ τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ἐπρόβελνε ὄλη ἡ ὑπαρξή του; Ἐνας πρᾶος, ὄλο εὐγένεια, μὲ ἴσια ματιὰ, μὲ ἐπιείκεια—ἕνας ἄνθρωπος καλός. Αὐτὸ λοιπὸν ἦταν ὁ Γεώργιος Βλάχος;

— Ἦρθα γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ» εἶπε. Ἐμεῖς οἱ Βλάχοι δὲν τὸ βάζουμε εὐκολα κάτω. Δὲν πιστεύουμε πὼς εἶναι ἄλλοι ποὺ μπορούν νὰ κάμουν κάτι ποὺ δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ κάμουμε κ' ἐμεῖς. Λοιπὸν, γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ»...

Ἀρχισε, τότε, μπροστὰ στὸν κατάπληκτο τραπεζίτη, τὸν προϊστάμενό μου, νὰ πλέκει ἕνα τόσο ὑπέρμετρο ἐγκώμιο γιὰ

ἐκεῖνο τὸ βιβλίο πὺ μόλις τότε εἶχε κυκλοφορήσει, τόσο ὑπέρμετρο πὺ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ μεταφέρω ἐδῶ. Ἀνέλυε τὸ βιβλίο, μὲ αἰσθημα καὶ μὲ σοφία μαζί—ἄρμονία τόσο σπάνια στὴν κριτικὴ—ἐμπαινε στὰ ἐντελῶς τεχνικὰ ζητήματα, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ ὕφους, τῆς κατανομῆς τοῦ διαλογικοῦ καὶ τοῦ ἀφηγηματικοῦ μέρους, τῆς εἰκόνας καὶ τῶν προσώπων καὶ τοῦ χρώματος.

Ἄκουα ξαφνιασμένος ἐκεῖνον τὸν χείμαρρο τοῦ σοφοῦ ἐγκωμίου, δὲ μιλοῦσα.—Γυρίζω στὰ φιλικὰ μου σπίτια, λέει ὁ Βλάχος, καὶ κάθομαι καὶ τοὺς λέω: «Καθῆστε ν' ἀκούσετε αὐτὴ τὴ σελίδα!». Κι' ἀρχίζω καὶ τοὺς διαβάζω σελίδες τῆς «Αἰολικῆς Γῆς» καὶ δὲν κουράζομαι. Καὶ νὰ σὰς πῶ καὶ τοῦτο, πρόσθεσε. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, καὶ τὸ βλέπω τώρα, πῶς ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα δὲν ξέραμε, πράγματι, τίποτα ἀπ' τὸν ἑλληνισμό αὐτὸν τῆς Ἀνατολῆς πὺ χάθηκε, τίποτα ἀπὸ σὰς. Τώρα, διαβάζοντάς σας, βλέπω τί ἦσαστε, τί Ἑλλάδα ἦταν οἱ πατρίδες σας. Τὸ βλέπω καὶ τὸ λέω καὶ τὸ σκέπτομαι ὀλοένα...

Γύρισε τότε, ὁ καλὸς ἄνθρωπος, στὸν ἀρχοντα τῆς Τραπεζῆς κι' ἀρχισε νὰ τοῦ μιλά, σὲ τόνον σχεδὸν ἐπιτιμητικό, γιὰ τὸ πῶς τὸ ἀνεχόταν ἡ Τράπεζα νὰ ἐργάζομαι σὲ τμῆμα συναλλακτικὸ χρόνια, γιὰ τὸ πῶς... Τοῦ ἔλεγε, τοῦ ἔλεγε, τοῦ ὑποδείκνυε πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσει ἡ Τράπεζα ἕναν συγγραφέα ὑπάλληλό της, τοῦ ἔλεγε, θέλοντας νὰ μὲ βοηθήσει. Κι' ὁ Ὑποδιοικητὴς τῆς Τραπεζῆς, ξαφνιασμένος κι' αὐτὸς γιὰ μιὰ ἐνοχὴ πὺ δὲν τὴν ὑποπτεύοταν, προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογηθεῖ, ἔλεγε πῶς ποτέ δὲν εἶχα πάει νὰ ζητήσω τίποτα, καμιὰ ἰδιαίτερη μεταχείριση, λοιπὸν δὲν ἔφταιγε ἡ Τράπεζα, κι' ἂν θέλω τώρα τίποτα νὰ τὸ ζητήσω ἀμέσως καὶ θὰ γίνει.

Ἦμουν ἀληθινὰ ταραγμένος, συγκινημένος ἀπ' τὴν εὐγένεια τοῦ ἀνθρώπου πὺ εἶχε ἔρθει νὰ πεῖ τὸν καλὸ λόγο καὶ νὰ βοηθήσει ἕναν ἄγνωστό του. Εὐχαρίστησα τὸν Ὑποδιοικητὴ τῆς Τραπεζῆς, εἶπα πῶς δὲν θέλω τίποτα, θέλω νὰ γυρίσω στὸ τμῆμα μου. Εὐχαρίστησα τὸν Γεώργιο Βλάχο. Μὲ κοίταζε.

— Νὰ ρθῆτε τὸ βράδυ στὸ σπίτι μου. Σὰς παρακαλῶ, εἶπε. Θὰ εἶμαστε μιὰ μικρὴ συντροφιά, θὰ ναι καὶ συνάδελφοί σας. Θὰ μαζευόμαστε κάθε βδομάδα τὴν ἴδια μέρα, τὴν ἴδια ὥρα. Θὰ ἔχουμε νὰ λέμε πολλὰ.

* * *

Ἔτσι γνώρισα τὸν Γεώργιο Βλάχο. Ἄν δὲν μπόρεσα νὰ ἀποφύγω νὰ μνημονεύσω τὸ προσωπικὸ περιστατικὸ εἶναι γιὰτὶ ἀλλιῶς δὲ θὰ προβαλλόταν αὐτὸ πὺ εἶναι μέσα στὶς ἀναμνήσεις μου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο:

ὁ ἄνθρωπος ὁ καλός. Τοῦλάχιστον αὐτὸν πὺ γνώρισα ἐγὼ στὰ τελευταῖα χρόνια του.

Ἐπῆγα ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ σπίτι του. Καὶ ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ἐπῆγαινα ταχτικὰ ὅλα τὰ βράδια πὺ εἶταν ὀρισμένα, μιὰ φορά τὴ βδομάδα, ὡς τὴν ἀπελευθέρωση. Θὰ τὰ θυμᾶμαι ἐκεῖνα τὰ βράδια. Ἦμαστε πάντα μόνο ἄνδρες, οὔτε ἡ κυρία Βλάχου. Ἡ μόνη ἐξαίρεση ἦταν ἡ Ἑλένη Βλάχου. Ἀπὸ τοὺς ταχτικούς τῆς συντροφιάς θυμᾶμαι τὸν Αἰμίλιο Χουρμούζιο, τὸν Τάκη Παπατσώνη, τὸν Γεώργιο Θεοτοκά, τὸν Θράσο Καστανάκη, τὸν Νίκο Καζαντζάκη καμιὰ φορά, τὸν καθηγητὴ Λούρο, τὸν ἄλλοτε Ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν κ. Χέλμη. Μαζευόμαστε στὸ Γραφεῖο τοῦ

Ὁ Γεώργιος Ἄγγ. Βλάχος μὲ τὸν Ἄλ. Κορυζῆ στὴ Σχολὴ Ἐφεδρῶν Ἀξιωματικῶν Κερκύρας.

Βλάχου. Γύρω-γύρω στὰ ράφια τὰ βιβλία του, τὰ βιβλία τοῦ πατέρα του, φωτογραφίες, κάδρα τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ἀφιερώσεις, χειρόγραφα. Παρελθὸν πολὺ, καὶ Ἑλλάδα πολλή, αὐθεντικὴ, καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ παλιοῦ καιροῦ, μιὰ αἰσθησιὴ διάρκειας καὶ συνέχειας. Ἄνοιξα ἕνα βιβλίο, τὸ πρῶτο πὺ βρῆκα. Καὶ τὰ μισοσβησμένα ἀπ' τὸν καιρὸ γράμματα, τὰ περισσότερα μὲ μελάνι μενεξελί, λέγανε γιὰ τὸν αἰῶνα τὸν πρῖν, γιὰ τοὺς πατέρες μας, γιὰ τοὺς προγόνους τοὺς πνευματικούς.

—Εἶναι τὸ λεύκωμα τῆς μάνας μου, εἶπε ὁ Βλάχος. Τὸ ἔχαμε χαμένο χρόνια κι' ἦρθε καὶ μᾶς τὸ ἔφερε τίς προάλλες ἕνας πὺ τοῦ τὸ πούλησανε γιὰ χαρτὶ μὲ τὴν ὀκά.

Λέγανε στὸ λεύκωμα τῆς Δέσποινας τοῦ παλιοῦ καιροῦ οἱ φίλοι τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, τῆς γράφανε τετράστιχα καὶ ἀκροστιχίδες, ὕμνους καὶ πειράγματα. Μᾶς

συμπλήρωνε τὸ λεύκωμα μὲ τις ἀναμνήσεις τοῦ ὁ Γεώργιος Βλάχος. Ἀναμνήσεις τῶν νεανικῶν του χρόνων, ὅταν στὸ πατρικὸ σπίτι μαζεύονταν κάθε βράδυ οἱ σύντροφοι : ὁ Παλαμᾶς, ὁ Σουρῆς, ὁ Πολέμης, ὁ Δροσίνης. Οἱ ἀναμνήσεις ὕστερα μεταφέρονταν σὲ ἄλλη περιοχὴ, στὴν ἐποχὴ πού πρωταγωνιστὴς ἦταν ἐκεῖνος, ὁ Γεώργιος Βλάχος στὴν ἐποχὴ τοῦ πάθους. Ὁμως πάθος, ὀργὴ ἢ μῖσος, δὲν ὑπῆρχε πιά. Ὁ Βλάχος, τὰ κοίταζε τώρα ὅλα ἀπὸ ψηλά, τυλιγμένα σὲ μιὰ ἀχλύ, τὰ κοίταζε εἰς πῶς πολλές φορές—προπάντων πρόσωπα καὶ ἐπεισόδια—μὲ χιούμορ, ἀκόμα καὶ μὲ σαρκασμὸ. Κ' ὕστερα ἔρχονταν οἱ μέρες οἱ δικές μας, τὰ νέα τοῦ πολέμου, οἱ συμφορὲς πού δέρναν τὴ σκλαβωμένη πατρίδα, ἡ ἀπελευθέρωση πού περιμέναμε. Ἔτσι, ἐνῶ ἔξω στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας βασιλευε ὁ τρόμος, ἐκεῖ μέσα, στὸ σπίτι τοῦ Βλάχου, μὲς στὴν ἀτμόσφαιρα τὴν πνευματικὴ τῶν προγόνων του, ἐζούσαμε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐλπίδα. Κι' ὅταν βγαίναμε ἔξω νὰ φύγουμε, ἡ νύχτα πού μᾶς τύλιγε γινόταν λιγότερο ἄγρια γιατί εἴχαμε μαζί μας τὴν ἐλπίδα.

* * *

Ἡ τελευταία φορά πού εἶδα τὸν Γεώργιο Βλάχο ἦταν στὴν κηδεῖα τοῦ Γεωργίου Δροσίνη στὴν Κηφισιά. Κάθισε στὸ στασιδί, μὲ φώναζε κοντὰ του.

— Πάει κι' ὁ τελευταῖος τῆς συντροφιάς τοῦ πατέρα μου. Ὁ τελευταῖος, εἶπε.

Τοῦ εἶχε στείλει τοῦ Δροσίνη, ἕνα μεγάλο, τεράστιο στεφάνι. Δὲν ἦταν λυπημένος, δὲν ἔδειχνε λύπη. Εἶχε πιά φτάσει κι' ὁ ἴδιος στὸ σύνορο ἐκεῖνο τὸ πολὺ κοντινὸ στὸ θάνατο πού σὲ κάνει νὰ τὸν δέχεσαι, ἂν εἶσαι ἕτοιμος, μὲ ἀξιοπρέπεια. Νὰ μὴ φοβᾶσαι.

Ὅσο πού ν' ἀρχίσει ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία, πάλι ἦρθε ὁ λόγος σ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴ τοῦ πατέρα του. Εἶπε γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἔκρινε τοὺς ἀνθρώπους τῆς, τὸ ἔργο πού ἄφηναν. Χωρὶς ψευδαισθήσεις, χωρὶς ἐπιείκεια. Ἀλλὰ μὲ καλωσύνη πολλή. Πολλή. Ὅταν ἀρχισαν νὰ βγάζουν κλαυθμηροὺς λόγους πάνω ἀπ' τὸ φέρετρο τοῦ Δροσίνη, ὁ Βλάχος ἀναστατώθηκε :

— Γιατί λένε ψέματα; εἶπε. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν πιά ἐνενήντα χρόνων, ἀπέκαμε καὶ πάει νὰ ξεκουραστεῖ. Θά 'πρεπε νὰ ξεκουραστεῖ. Τί λένε πῶς τὸν κλαῖνε;

Κι' ὅταν οἱ λόγοι ἔγιναν ἀτελείωτοι καὶ περιττοὶ ἐξαγριώθηκε. Ἄνοιξε τὰ μάτια του ὑπέρμετρα.

— Θὰ βγῶ ἔξω στὴν αὐλὴ νὰ δοῦνε ὅτι διαμαρτύρομαι, εἶπε.

Εἶπε, ἀλλὰ τὸν παρακάλεσα καὶ ἔμεινε. Ὅταν τελείωσε ἡ κηδεῖα μὲ πῆρε μὲ τὸ αὐτοκίνητό του καὶ κατεβήκαμε μαζί στὴν Ἀθήνα. Κάλεσε στὸ ἀμάξι του καὶ τὸν Σωτῆρη Σκίπη. Σὰν φτάσαμε στὴ μεγάλη

Βρετανία εἶπε :

— Ἐμεῖς οἱ παλιοὶ Ἀθηναῖοι δὲν τὸ 'χουμε σὲ καλὸ γυρίζοντας ἀπὸ κηδεῖα νὰ μποῦμε στὸ σπίτι μας. Δὲν τὸ 'χουμε σὲ καλὸ. Ἐλάτε νὰ πάrouμε πρῶτα ἐδῶ ἕναν καφέ πρὶν χωρίσουμε.

Τὸν κοίταξα. Δὲν ἔπαιζε ἡ ματιὰ του, τὸ πρόσωπό του εἶχε γίνει σοβαρό. Τώρα πού τὸ σκέπτομαι λέω πῶς ἐκείνη τὴ στιγμή, τὴν ἐλάχιστη, ὑπῆρχε φόβος πάνω σ' αὐτὸ τὸ πρόσωπο. Γιὰ τὸ σύνορο τοῦ κόσμου μπορεῖ νὰ γίνει νὰ εἶσαι ἕτοιμος. Μπορεῖ νὰ γίνει νὰ τὸ φτάσεις μὲ ἀξιοπρέπεια, σὰν ἕτοιμος ἀπὸ καιρὸ, σὰν θαρραλέος. Ἀλλὰ πάλι πῶς θὰ εἶσαι ἄνθρωπος ἂν, μιὰ στιγμή ἔστω, δὲν λιποψυχήσεις;

— Ὅχι, ἄς μὴν πᾶμε κατ' εὐθεῖαν στὰ σπίτια μας, εἶπε ὁ Βλάχος σὲ μιὰ στιγμή λι-

ποψυχίας τέτοιας μπροστὰ στὸν κόσμο τοῦ ἀγνώστου ὅπου μόλις εἶχε ξέπροβοδίσει τὸν γέροντα φίλο τοῦ σπιτιοῦ τους.

Μπήκαμε καὶ πήραμε ἕναν καφέ σ' ἕνα καφενεῖο, ὑπακούοντας στὴ σκοτεινὴ φωνή.

Ἀπὸ τότε δὲν ξαναεἶδα τὸν Γεώργιο Βλάχο. Ἦμουν στοὺς Δελφούς, κάτω ἀπ' τὴν Φαιδριάδα, ὅταν ἄκουσα τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου του. Μέσ' στὴ θεία αἰωνιότητα τοῦ χώρου τοῦ Μαντείου θυμήθηκα ἐκείνη τὴν τελευταία του στιγμή, τὴν ταπεινὴ, τὴν ὑπάκουη, ἀπέναντι στὸν θεὸ καὶ στὸν θάνατο, τὴ στιγμή ἑνὸς ἀνθρώπου, πού ἀφοῦ τοῦ προορίστηκε τόση δύναμη στὴ ζωὴ εἶχε ἐπιτέλους τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ νὰ τοῦ συγχωρήσουν καὶ νὰ φοβηθεῖ λίγο. Ἔστω μιὰ στιγμή.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

Ὁ Γεώργιος Ἀγγ. Βλάχος σὲ μιὰ ἀπ' τὴς τελευταῖες φωτογραφίες του.

* * *